

BABAM MUHTAR AVEZOV

Asrımızın başında, Moskova'da, San Petersburg'da, Kazan'da, Ufa'da, Orenburg'da ve Taşkent'de Türkistanlı gençler köylerinden ve vatanlarından uzakta, bilim ve uygarlığın en son bilgilerinin, meyvelerini kendi halklarına ve milletlerine ulaştırmak maksadıyla eğitim görüyorlardı. Binlerce genç bu maksatla meşakkatli bir yolculuğa çıkmıştı.

1920'li yıllar milli ruhumuzun medeniyet zirvelerine doğru süzülerek yükseldiği yıllardır. Edebiyatta Ahmet Baytursunov, Mağcan Cumabayev, Mirjak Dulatov, Cusupbek Aymautov gibi öncü isimler Doğu ve Batı kültürünün seçkin eserlerinin çok iyi hazmederek Kazak halkının edebi diline ve edebiyatına yeni zirveler ve kullanım alanları kazandırdılar.

20. yüzyılın başındaki "Türk Rönesansı" Kazak Türkleri arasında da sadece edebiyat sahasında değil, aynı zamanda eğitim, sanat ve siyaset sahasında da Kazak halkım parlak geleceğe taşıyabilecek inanç, gayret ve bilgiye sahip gençler yetişti. Türk dünyasının her tarafında bu genç, inançlı, cesur ve çalışkan insanlar birer meşale gibi etraflarını aydınlatmaya başladılar.

Kırım'da İsmail Gaspıralı, Kazan'da Sultan Galiyev, Ayaz İshaki, Başkırdaşta Zeki Velidi Togan, Özbekistan'da Şolpan, Münever Kari, Kazakistan'da Şokay, Alihan Bükeyhanov, Ahmet Baytursunov, Mağcan Cumabayev, Mirjak Dulatov, Turar Rıskulov, Sancar Asfandiyarov gibi onlarca, yüzlerce vatansever önderler özgürlük yolundaki mücadelede saflarını almaya başladılar.

Abay'ın;

"Sende bir kerpiçsin bu dünya

Gediğini bul da git yerleş "

dediği gibi herkes yerini buldu ve duvar yükselmeye, bina ortaya çıkmaya başladı.

1917 Ekim Devrimiyle Çarlık devrindeki baskı ve zulüm günlerinin bittiğini zanneden Rusya Türkleri çok geçmeden Komünizmin gerçek yüzü ile tanıştılar. Çok geçmeden daha ağır baskı ve zulümlerle yüz yüze geldiler. Bu baskı, zulüm ve işkence dönemi Lenin'in ölüp Stalin'in dizginleri ele alması ile daha da şiddetlendi. Stalin'in çelik yumruğu ağır ağır bu Türkçü "altın nesli" baskı, sürgün, hapis, işkence, toplama

Murat AVEZOV

Muhtar Avezov Enst. Md.

kampları ve cinayetlerle ezdi, yok etti. Stalinizmin tüm çabalarına rağmen bu altın nesil hafızalardan silinemedi. Çünkü onlar sadece Türkistan'da değil, tüm Türk dünyasının ışık saçan aydın kuşağının güçlü temsilcileri idiler. Onlar yaklaşmakta olan felaketi hissettiler, fakat bir an bile duraksamadılar, ümitsizliğe kapılmadılar. Onlar kendi hayatlarını milletlerinin mutlu geleceği için kurbanlık olarak kabul ettiler.

Korkusuzluğun ve manevi gücün çok açık bir ifadesi olarak kendileri ölüme giderken aralarındaki istikbal vaat eden, en yetenekli ve en gençlerinin bu felaketten sağ salim kurtulmasını istediler ve bunun için çaba harcadılar. Onlar kendilerini tükenmeyen ümitleri, kaybolmayacak hayalleri ve manevi vasiyetleri olarak gelecek nesiller için Muhtar Avezov'u seçtiler ve onun sağ kalması için çalıştılar. Bu "altın neslin" parlak ismi Ahmet Baytursunov'a göre gelişmekte olan milli duygu ve şuurun başlıca silahı sadece edebiyat olabilirdi. Bu sebeple Avezov eşsiz, parlak yeteneği ve tabiatında varolan insancıl özellikleriyle Kazak halkının önünde parlayan sabah yıldızı olarak nitelendirilmeyi gerçekten hak etmiştir.

Kazak halkının ve Türk milletinin eşsiz, ulu evladı Muhtar Avezov dünyaya büyük bir görevi sırtlayarak gelmiş, o görevi zamanın fırtınalarına rağmen sarsılmaz inançla yerine getirip, görevini tamamlayarak tarihteki yerini almış bir insandır. Büyük yazar, bilim adamı, örnek hoca, cesur toplum adamı, araştırmacı, derin bilgi sahibi bir kişidir Muhtar Avezov. Onun parlak siması çağdaşlarının hafızasında sonraki kuşakların bilincinde böylece yerleşmiştir. Onun kaleminden yüzlerce makale, onlarca piyes, ciltler dolusu hikaye, roman, libretto, film senaryoları, ders kitapları doğdu.

Muhtar Avezov'un yazarlık mirası ve çizgisi yirminci yüzyılın ilk otuz yılındaki Kazak ve Türk aydınlarının arayışlarıyla, çabalarıyla ve idealleriyle paralel ve sıkı irtibatlıdır. Hacim olarak çok geniş, takip, sürgün, kovuşturma, hapis şartlarında meydana getirilen üzüntü ve azap dolu, büyük ve çok verimli bir arayışın, çalışmanın ürünü olan eserlerinde Avezov, Abay'ın ortaya koyduğu meselelere cevap vermeyi ve çözüm bulmayı amaç edindi.

Kendi devrinde Abay'ın çağdaşlarının şuuru ve ruhunda derin sarsıntılar meydana getiren şaşılacak bir yetenekle doğdu ve batı medeniyetlerinin o devirdeki münasebetlerindeki açık çelişkileri ve zıtlıkları görerek Kazakların sosyal yapısındaki problemleri ortaya koydu.

Ondokuzuncu asrın ikinci yarısından itibaren Japonya'dan Balkanlar'a kadar olan coğrafyadaki aydınların, reformcuların, manevi ve siyasi liderlerin, bağımsızlık hareketleri önderlerinin faaliyetlerinde benzerlik bulmak zor değildir. Japonya'da Meiji reformları, Çin'deki Boksör ayaklanması, Kuzey Kafkasya'daki Şeyh Şamil'in cihadı, Kazakistan'da Kenesarı Kasımov'un ayaklanması ve Türkiye'de Mustafa Kemal'in önderliğinde Kurtuluş Savaşı doğu ile batının büyük hesaplaşmasının, yani ezilen doğunun emperyalist batıya karşı baş kaldırmasının en bilinen örneklerdir. Bu hareketlerin liderleri yaklaşmakta olan ve yerleşmiş emperyalizm tehlikesine karşı mücadele için bazen şaşırtıcı bir kesinlikle kendi halklarının şuuruları ve hayat tarzlarını geliştirmek için benzer çabalar sarf ettiler. Abay ve onun takipçilerinin bu ürünleri tam olarak bu özellikleri ile dikkat çekerler.

Batının ve Doğunun birleştiği toprakları, ulu ipek yolunun geçtiği bölgeleri Katrin Puzol'un deyimiyle "dünyanın bel kemiği" olarak nitelendirebiliriz. Avezov'un yüzüncü yılı münasebetiyle Paris'te düzenlenen toplantıdaki harika konuşmasında Katrin Puzol kendi tespitine "dünyanın bel kemiği kimdeyse, dünyanın efendisi olur" diyerek mükemmel bir açıklama getirdi. İsa'dan önce beşinci yüzyılda büyük coğrafyaları fetheden atlı göçebe Türklerin oluşturduğu göçebe medeniyeti "dünyanın bel kemiğinde" çok önemli bir rol oynadı.

Büyük toprakların fethine imkan veren, büyük coğrafi keşifler devrinden başlayarak "dünyanın bel kemiğinde" göçebelerin stratejik önemi sarsılmaya başladı. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, bir zamanlar güçlü olan büyük göçebe devletlerin mirasçısı Kazaklar, sadece evvelki güç ve ününü kaybetmiş bir halk olarak değil, aynı zamanda geleceği oldukça belirsiz bir halk olarak da ortaya çıkar. Onun koloni durumuna düşmesi "dünyanın bel kemiğindeki" diğer

birkaç halka mahsus tarihi devrin yeni formlardan uzak kalması, göçebe üretim tarzının ve hayatının yıkılışı Kazakların hayatını güçleştirdi. Binlerce yıl boyu tabiatla uyum içinde, pek çok halkla sürdürülen ilişkiler neticesinde gelişen benzersiz kültürel ve etik değerler sisteminin yok olma ve tarih sahnesinden çekilme tehlikesi doğdu. Göçebe Türk kültürünün binlerce yıllık tecrübesini ifade etmede sınırsız yeteneğini sürekli ispat etmiş Kazakça'nın de geleceği tehlikeye düştü.

Yirminci yüzyılda kolektivizasyon başladı. Atlı göçebe medeniyetin acı dolu sonunun geleceğini hissetmiş gibi on dokuzuncu yüzyılda Kazak bozkırı ulu şairleri, müzisyenleri, jıravları, estetik ve pratik sanatların ustalarını yetiştirdi. Göçebe •dünyasının üzüntü verici vedalaşma anı gerçekten de hüznüydü. Abay yok olmakta olan göçebe medeniyetinin son temsilcileri Kazakların sosyal problemlerini ve bu problemlerin çözüm önerilerini dile getirdi. Abay'ın bu mücadelesini Muhtar Avezov sürdürdü ve dört ciltlik "Abay Yolu" isimli destansı romanında zirveye ulaştırdı. Abay'ın düşüncelerini, paha biçilmez eserlerini dünyaya tanıttı. Avezov "Abay Yolu" romanı ile Kazak halkının tarihini, hayatını, gelenek ve göreneklerini, hayata ve dünyaya bakış açısını ölümsüzleştirdi. Akademik Satbayev'in ifadesi ile

"Abay Yolu, Kazak halkının hayatı ve kültürünün her yönünü bize tanıtan, açıklayan bir ansiklopedidir." Avezov "Abay Yolu" romanı ile tarih sahnesinden çekilmekte olan göçebe Kazak kültürünü, onun tüm özelliklerini, çelişkilerini, zenginliğini, estetiğini, dilini, hayata ve dünyaya bakışını, tabiatla ilişkisini yazıya geçirmiş ve gelecek kuşaklara aktarmıştır. Avezov bu yönüyle binlerce yılın birikimi göçebe kültürünü Abay Yolu'nda destanlaştırmıştır. Bu Türk dünyasına yapılmış çok büyük bir hizmettir.

Avezov'un Türk dünyasının kültürel mirasını korumada yaptığı büyük bir hizmet 1950'li yıllarda Manas Destanı'na yapılan saldırılara cesaretle karşı çıkarak, onu savunması ve mahkum edilmesine engel olmasıdır. Cengiz Aytmatov, Muhtar Avezov'un bu fedakarlığını her fırsatta dile getirmektedir. Avezov sayesinde ki, Kırgız halkı ve Türk dünyası Manas destanına yeniden kavuşmuştur.

Türkçü, turancı Alaş-Orda hareketinden sağ olarak kalan iki kişiden biri olan Muhtar Avezov'un hayatı, eserleri ve mirası bize gösteriyor ki Türk dünyasının geleceği Türk birliğindedir.